

Nusret Kujraković

ĐULISTAN - KNJIŽEVNOHISTORIJSKA MONOGRAFIJA I BIBLIOGRAFIJA

Sažetak

Ovaj rad bavi se književnohistorijskom monografijom i bibliografijom *Đulista*na, prvog bošnjačkog časopisa za žene. Skroman je doprinos bibliografiji časopisa u Bosni i Hercegovini. *Đulistan* je izlazio u periodu mart-maj 1926. godine. Njegov je značaj prvenstveno kulturno-historijski i jedan je od važnih događaja u bošnjačkoj kulturi i historiji između dva svjetska rata. Predstavljao je svojevrsno glasilo bošnjačkog feminističkog pokreta koji se oformio oko njega na temeljima islamskog feminizma. Institucionalni okvir spomenutog pokreta bili su *Đulistanovi* akcioni odbori, sastavljeni od muške i ženske sekcije. Promovirao je umjerenu modernističku orijentaciju i srednji put između radikalnog i konzervativnog pristupa rješavanju bošnjačkog ženskog pitanja. To je put evolutivnih promjena putem prosvjete, a ne revolucionarnih prevrata. Njegova afirmacija autorskih priloga Bošnjakinja, historijski je značajna. *Đulistan* nije, zbog kratkog tromjesečnog vremenskog trajanja, odigrao značajniju ulogu u rješavanju bošnjačkog ženskog pitanja.

Ključne riječi: *Đulistan*, časopis, bibliografija, žensko pitanje, emancipacija.

Uvod

Suočavanje s izazovima moderniteta u razdoblju od 1878. do 1941. godine Bošnjaci doživljavaju na poseban način, i nije ga moguće uspoređivati sa slučajem ostalih naroda u Bosni i Hercegovini. Valjalo je, u okrilju zapadnoevropskih kulturoloških obrazaca, prema kojima su iskazivani kontinuirani otpor i averzija, pronaći prihvatljiv i adekvatan način moderniziranja bošnjačkog društvenog života. Bošnjačkoj inteligenciji nametnulo se pitanje projektiranja narodnog napretka u novim okolnostima i u duhu novog vremena.

U rješavanju tadašnjih vitalnih nacionalnih pitanja bošnjačkog naroda, kao što su, npr., ekonomija, vakufi, reinterpretacija šerijata, nošnja, ispoljila su se dva pristupa: modernistički i tradicionalistički. Prvi je zagovarao reformiranje i moderniziranje sveukupnog bošnjačkog društvenog života, dok je drugi promovirao konzerviranje i očuvanje postojećih tradicionalnih obrazaca življenja.¹

1 Vidi opš.: Fikret Karčić, *Društveno-pravni aspekti islamskog reformizma*, Sarajevo, 1990. Enes Karić, *Prilozi za povijest islamskog mišljenja u BiH u 20. stoljeću*, El-Kalem, Sarajevo, 2004.

Pitanje bošnjačke žene, po mišljenju skoro svih ondašnjih polemičara, označeno je kao najvažnije društveno pitanje kod Bošnjaka. Uzroci podređenosti Bošnjaka u tadašnjem jugoslavenskom društvu, njihove ekonomske i kulturne zaostalosti viđeni su, pored ostalog, i u onovremenom položaju Bošnjakinje u porodici i društvu. Konstatirana je njezina nepismenost, pasivnost i isključenost iz društvenih tokova, posebno kad se radi o zaposlenju i zaradi sredstava za život. Promjena tog položaja bošnjačke žene, reformiranje i moderniziranje njezinog društvenog statusa putem kulturne preobrazbe i socijalne uključenosti i mobilizacije, po ocjeni modernista, zasigurno bi pridonijelo bošnjačkom narodnom napretku i općem blagostanju. U tom smislu vođene se žučne rasprave i polemike o socijalnoj emancipaciji Bošnjakinja u vremenu od 1918. do 1941. godine.² Pojedine grupacije polemičara okupljale su se oko određenih postojećih listova ili su čak inicirale pokretanje novih. U cilju poboljšanja položaja bošnjačkih žena, u spomenutoj kulturno-historijskoj situaciji, došlo je do pokretanja *Đulistana* 1926. godine, prvog bošnjačkog časopisa za reformu kulturnog i socijalnog života Bošnjakinja.

Njegovoj pojavi prethodilo je konstituiranje stanovitog feminističkog pokreta s izazitim obilježjima islamskog feminizma.³ Ovaj rad bavi se književnohistorijskom monografijom i bibliografijom *Đulistana*.⁴

Pojava *Đulistana*

Đulistan je prvi bošnjački časopis za socijalno i kulturno pridizanje muslimanske žene.⁵

2 Vidi: Nusret Kujraković, *Žensko pitanje i socijalni položaj Bošnjakinje u BiH između dva svjetska rata*, magistarski rad, 2009., neobjavljeno.

3 Ideja o pokretanju lista za žene i konstituiranje ovog pokreta, pored drugih uzroka, može se smatrati i kao rezultat blage kampanje u prilog emancipacije u listu *Gajret* iz 1925. i polemike o bošnjačkom ženskom pitanju na stranicama *Večernje pošte* krajem oktobra 1925. godine. Vidi: *Gajret*, IX/1925, br. 24, str. 370 i 372; *Večernja pošta*, br. 1290-1295 od 21-26.10.1925. godine.

4 Književnohistorijska monografija i bibliografija *Đulistana* urađena je po uzoru na monografije *Behara* i *Bisera*. Vidi: Muhsin Rizvić, *Behar* - književnohistorijska monografija, Svjetlost, Sarajevo, 1971. i Emina Memija, Lamija Hadžiosmanović, *Biser* - književnohistorijska monografija i bibliografija, Nacionalna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine, 1998. Autor ovog rada objavio je članak o gledištima *Đulistana* o bošnjačkom ženskom pitanju. Vidi: Nusret Kujraković, *Đulistan* - prvi bošnjački ženski časopis, *Diwan*, časopis za kulturu, god.XIII, br. 29-30, april 2010, str. 150-155.

5 *Đulistan* znači ružičnjak. Ova riječ sastoji se od perzijske riječi *gul*-ružica i sufiksa *stan* za građenje imenica mjesta. Vidi: Abdulah Škaljić, *Turcizmi u srpskohrvatskom-hrvatsko-srpskom jeziku*, Svjetlost, Sarajevo, 1983, str. 256.

Njegovoj pojavi prethodilo je organiziranje svojevrsnog prosvjetiteljskog feminističkog pokreta, čiji je inicijator i pokretač Ahmed Ljubunčić. Zamišljeno je da časopis bude organ/glasilo ovog pokreta, a njegov institucionalni okvir akcioni odbori po gradovima širom Bosne i Hercegovine i Sandžaka. Glavni cilj pokreta jeste „da riješimo naše najvažnije socijalno pitanje, pitanje naše žene“.⁶ Na temelju stajališta saradnika *Dulistana*, naročito Ahmeda Ljubunčića, razložno je konstatirati da se ovaj feministički pokret temeljio na islamskom feminizmu, jer je promovirao emancipaciju Bošnjakinja u duhu islamskih propisa i rekonstrukciji bošnjačkog društva „na sliku i priliku onome gigantskom arapskom društvu prije devet stoljeća, čija moć i slava stajahu za uzor cijelome svijetu.“⁷

Moto ovog pokreta, kako su ga nazvali sami inicijatori⁸, bile su riječi nekog sociologa „U mlijeku matera leži budućnost naroda“.⁹

Institucionaliziranje pokreta u akcionim odborima imalo je za cilj okupljanje saradnika, prijatelja i simpatizera, a, što je još važnije, i sistemsko i zajedničko djelovanje svih zainteresiranih društvenih činilaca. Upravo, zapostavljenost, površnost, nesistematičnost i razjedinjenost inteligencije u rješavanju bošnjačkog ženskog pitanja bile su glavne zamjerke inicijatora i saradnika *Dulistana*. Prvi *Dulistanov* akcioni odbor osnovan je u Sarajevu sredinom februara 1926. godine. Sastojao se od 18 članova i činile su ga muška i ženska sekcija. Poslije njegovog osnivanja u Sarajevu je pokrenuta trenutačna prosvjetiteljska akcija putem analfabetskih tečajeva.

Akciju su predvodili mladi i poletni ljudi, koji su udarali temelje „za kulturno i socijalno razvijanje našeg zaostalog muškog, a naročito ženskog društva.“¹⁰ Drugi akcioni odbor *Dulistana* konstituiran je u Mostaru 21. 02. 1926. godine. Činile su ga muška i ženska sekcija. Ženska sekcija imala je 9 članica, a predsjednica je bila Uzejfa-hanuma Hadžiomerović.¹¹ Uprkos

6 Ahmed Ljubunčić, Kulturno i socijalno podizanje naše žene, *Dulistan*, I/1926, 03. 03. 1926, br. 1, str. 10. Također, važnost ovog pitanja akcentirana je u: Uredništvo, Uvodna riječ, *Dulistan*, I/1926, 03. 03. 1926, br. 1, str. 1 i Mustafa Bećirbegović, "Potreba zajedničkog rada inteligencije i uleme", *Dulistan*, I/1926, 16. 05. 1926, br. 3, str. 45.

7 Ahmed Ljubunčić, nav.čl., str. 10.

8 O tome vidi: Ibrahim Džafčić, Naš ideal, I/1926, 03. 03. 1926, br. 1, str. 8; Listak, *Dulistan*, I/1926, br. 1, str. 16 i br. 2, str. 32.

9 Vidi, Listak, *Dulistan*, I/1926, br. 1, 03. mart 1926, str. 16.

10 Listak, *Dulistanov* Akcioni odbor u Sarajevu, *Dulistan*, I/1926, 03. 03. 1926, br. 1, str. 16.

11 Listak, *Dulistanov* Akcioni odbor u Mostaru, *Dulistan*, I/1926, 03. 03. 1926, br. 1, str. 16. Formiran je dan poslije uspješnog predavanja Ahmeda Ljubunčića u Derviš-pašinoj džamiji u Mostaru na poziv mostarskog antialkoholičarskog društva *Svijest*. Predavanje je bilo posvećeno pokretu i ciljevima *Dulistana*, a bilo je prisutno preo 600 Bošnjakinja. Vidi: Listak, Predavanje našeg urednika u Mostaru, I/1926, 03. 03. 1926, br. 1, str. 16.

velikoj kampanji koju je vodio Ahmed Ljubunčić po raznim mjestima prije pojave prvog broja *Đulistana* i u kasnijem periodu, nema podataka o osnivanju sličnih odbora u drugim gradovima.¹²

Pojava *Đulistana*¹³, prvog časopisa za žene u Bošnjaka, koji se zalagao za „opštu jednakost između muškarca i žene u muslimanskom društvu“¹⁴, „jedan je od najvažnijih događaja u našoj muslimanskoj kulturnoj historiji.“¹⁵ Časopis je naišao na odobravanje, pozitivne reakcije i recepciju bošnjačke intelektualne zajednice.¹⁶

Pokretač časopisa bio je Ahmed Ljubunčić. Izlazio je jedanput mjesečno u Sarajevu. Izašla su svega tri broja: prvi je izašao 03. 03. 1926., drugi 01. 04. 1926. i treći 16. 05. 1926. god. Glavni i odgovorni urednik u prva dva broja bio je Ahmed Ljubunčić, a u trećem broju pridružio mu se Malik Kulenović. Prvobitno sjedište redakcije i administracije bila je Salomova palača III/22, a kasnije Piruša ulica br. 5 u Sarajevu. Štampala ga je štamparija „Obod“ Sarajevo, smještena u Krekovoju ulici 4 preko puta nekadašnje Zemaljske banke u Aleksandrovoj ulici. Godišnja preplata časopisa iznosila je 50, polugodišnja 30, a po jednom broju 5 jugoslavenskih dinara. U čast *Đulistana* napisane su dvije pjesme.

U jednoj od njih stoje i ovi stihovi:

Noć je prošla, nema jada,
Već je grano beli dan
Bajan miris slušaj sada
To miriše *Đulistan*.¹⁷

12 Vidi: Listak, "Odjek naše akcije u provinciji", *Đulistan*, I/1926, br. 1, 03. mart 1926, str. 16; Listak, Putovanje g. Ahmeda Ljubunčića, *Đulistan*, I/1926, 16. 05. 1926, str. 48.

13 Izlazak prvog broja najavljen je u: Gradska hronika, *Jugoslavenski list*, 02. 02. 1926, br. 26, str. 5. Izvještavajući o osnivanju *Đulistanovog* akcionog odbora u Sarajevu i pokretanju istoimenog časopisa, redakcija *Jugoslavenskog lista* uputila je apel muslimanskim društvima i čitaonicama da se priključe ovom sarajevskom odboru i da pomognu njegov rad. Vidi: "Muslimanskim društvima i čitaonicama", *Jugoslavenski list*, 13. 02. 1926, br. 36, str. 5. Vijest o izlasku prvog broja *Đulistana* sa sadržajem priloga objavljena je u: "Književnost", *Pravda*, glasilo Muslimanske narodne organizacije, 09. 03. 1926, br. 10/ VIII, str. 5.

14 Listak, "Braćo i sestre!", I/1926, br. 2, 01. april 1926, str. 32.

15 Vidi, *Listak*, *Đulistan*, I/1926, br. 2, 01. april 1926, str. 32.

16 Zejna Hodžić iz Mostara, "Utisci", *Đulistan*, I/1926, br. 1, 03. mart 1926, str. 7; Listak, Odjek naše akcije, *Đulistan*, I/1926, br. 2, 01. april 1926, str. 32.

17 Omer F. Čampara, "Đulistan", *Đulistan*, I/1926, br. 1, 03. mart 1926, str. 9. Pjesmu *Đulistanu* posvetio je i Ilijaš Dobarhodžić iz Bijelog Polja u Sandžaku. Vidi: *Đulistan*, I/1926, br. 3, str. 46.

Dulistanov program je orijentiran na bošnjačku ženu, a njegovi glavni ciljevi su njezina kulturna i socijalna emancipacija i napredak. Pod kulturnom emancipacijom podrazumijevalo se školovanje i opće obrazovanje (ne samo vjersko), a socijalna je označavala uključivanje žene u društvene tokove, njeno pripremanje za rad i privređivanje izvan kuće u korist općeg blagostanja društva i vlastite materijalne neovisnosti od muškarca. Na taj način izvršilo bi se moderniziranje i reformiranje tadašnjeg nepovoljnog socijalnog statusa bošnjačke žene. Otklonila bi se njena društvena isključenost i izolacija i omogućila njena društvena angažiranost i afirmacija. Šire obrazloženje programske orijentacije lista dato je u uredničkoj Uvodnoj riječi, koja je plasirana u prvom broju. U njoj je akcentirano:

„Naš list je uglavnom namijenjen našoj obitelji, našem domu, našem famelijarnom životu - jednom riječi našem muslimanskom ženskinju. Tu je po našem uvjerenju široko polje djelovanja, gdje treba valjano i mnogo raditi, da naš ženski svijet podignemo na što veći stupanj znanja i umijeća, kako bi u poslu i u narodu, u društvu i familiji s vremenom mogle zauzeti svoje dolično mjesto i kako bi bile u porodici najrazumnije drugarice svojih muževa, dobre i uzorite majke svoje djece, kratko rečeno, dosljedne kćeri uzvišenog islama.“¹⁸

Sukladno svojim programskim zadacima, *Dulistan* je objavio najviše radova koji su tretirali bošnjačko žensko pitanje, zatim tekstove o islamu, školstvu i prosvjeti, te književne priloge.

Oko *Dulistana* okupili su se tadašnji utjecajni intelektualci i intelektualke različite profilacije i nacionalne pripadnosti. Spomenimo, npr., Safvet-bega Bašagića, Šemsudina Sarajlića, reisa Džemaludin-ef. Čauševića, Ahmeda i Saliha Ljubunčića¹⁹, Jovanku Šiljak itd. Konstatirajući nedovoljnu, skoro sporadičnu i individualnu pojavu angažiranosti bošnjačke žene u poboljšanju svog položaja u porodici i društvu, *Dulistan* je insistirao na uključivanju žena u društveni proces rješavanja ženskog pitanja i plasirao njihove priloge na svojim stranicama. Tako su u *Dulistanu* zastupljeni radovi i književni prilozi Umije Vranić, Nire B. Filipović, Šefike Nesterin Bjelevac, Asije Kavazović i Kajdafa Efice.²⁰ Bila je to značajna kulturna pojava u bošnjačkom društvu.²¹

18 Uredništvo, "Uvodna riječ", *Dulistan*, I/1926, (03. 03. 1926.), br. 1, str. 1.

19 O životu i djelovanju Saliha Ljubunčića vidi: Zlatko Hasanbegović, *Muslimani u Zagrebu 1878.-1945.* Medžlis Islamske zajednice u Zagrebu i Institut za društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb, 2007., str. 142-147.

20 O životu i pjesništvu navedenih saradnica. Vidi: Ajša Zahirović, *Od stiha do pjesme*, Tuzla, 1985.

21 Aktiviranje i mobilizacija bošnjačkih žena u rješavanju vlastitog položaja zatražena je u nekoliko *Dulistanovih* priloga: Uredništvo, "Uvodna riječ", *Dulistan*, I/1926, (03. 03. 1926.), br. 1, str. 1; Abdurahman Nusret, "Reč ženi", *Dulistan*, I/1926, br. 1, str. 7; Salih Ljubunčić, "Zaboravljeni i napušteni rod", *Dulistan*, I/1926, br. 2, 01. april 1926, str. 22-24.

U grafičkom pogledu *Dulistan* slijedi ustaljene načine kompozicije i prezentiranja građe. Naslovna strana podijeljena je na dva dijela. U gornjem dijelu je naziv lista i impresum. Značenje naziva ovog časopisa simbolizira ruža koja je upletena u slova naziva. Impresum je ostao isti sve vrijeme trajanja lista. Naslov lista je na vrhu zaglavlja, a ispod je podnaslov: „Časopis za socijalno i kulturno pridizanje muslimanske žene“. Ispod toga u lijevom uglu je ime glavnog i odgovornog urednika, u sredini ime odgovorne osobe za štampariju *Obod*, a u desnom uglu informacija o visini preplate. Ispod toga na dvije horizontalne linije u lijevom uglu stoji oznaka broja, u sredini mjesto i datum izlaženja, i u desnom uglu godište. Na naslovnoj stranici štampan je sadržaj ovog lista.

Datiranje je bilo sve vrijeme po gregorijanskom računanju vremena. Štampan je latinicom, a, pored ijekavice, objavljeno je nekoliko radova na ekavici. *Dulistan* je sadržajno podijeljen na dva dijela - prednji u kojem su primani tekstovi iz raznih oblasti, i Listak, koji je bio namijenjen za sitnije priloge, vijesti iz kulture i uredništva. Na posljednjoj stranici korica bile su smještene reklame. To je bio način osiguranja finansijskih sredstava za potrebe uređivanja i štampanja ovog časopisa. Boja korica prvog broja bila je zelena, drugog ljubičasta, a trećeg narandžasta. Svaki broj imao je 16 stranica.

Književni prilozi

Obim književnih priloga objavljenih u *Dulistanu* nije velik s obzirom na kratak period izlaženja. Najzastupljenije su pjesme, zatim slijede pripovijetke, male priče i dosjetke. Objavljen je neznatan broj narodnih poslovice i mudrih izreka.

Šemsudin Sarajlić bio je najpoznatiji pjesnik koji objavljuje pjesme u *Dulistanu* pod pseudonimom Karanfilaga.²² Objavio je dvije ljubavne pjesme: *Čežnja*²³ i *Daleko je...*²⁴ U pjesmi *Čežnja* Sarajlić pjeva o svojoj dragoj, iskazuje svoja ljubavna osjećanja i čežnju zbog još neostvarene sreće koju stalno sanja. U toj pjesmi on pjeva:

„Često sanjam našu sreću,
A ta samo da se sniti,
Da ćemo se nekad, dušo,
Razumiti, zagrliti

22 O njegovom životu i radu. Vidi: Emina Memija, Lamija Hadžiosmanović, nav. dj., str. 98.

23 Karanfilaga: "Čežnja", *Dulistan*, I/1926, 03. mart 1926, br. 1, str. 11.

24 Karanfilaga: "Daleko je...", *Dulistan*, I/1926, 03. mart 1926, br. 1, str. 11.

Stani, kaži: dokle tako
Ubijaćeš srce moje?
Kaži, dokle čekaćemo
Sretne čase za nas dvoje?“

U pjesmi *Daleko je...* Sarajlić ispoljava pozitivno raspoloženje i stanovitu dozu optimizma glede ostvarenja vlasite sreće i susreta s voljenom osobom, bez obzira na očite prepreke. Pjesnik poručuje da je borba za njeno ozbiljenje trajna i neizbježna:

„Daleko je sreća naša,
Daleki su do nje puti,
Nit se može do nje doći
Nit se od nje otrgnuti.“

Dulistan je objavio i proznu pjesmu svog pokretača Ahmeda Ljubunčića *Srce tvoje duše*²⁵, u kojoj pjeva o sreći djevojke koju treba potražiti u ljubavi. Pjesma je savjetodavnog i edukativnog karaktera. Tako Ahmed veli:

„Stisni oči i pogledaj u dubinu duše svoje i poslušaj glazbu u prostoru vrelih grudi. Tamo je svijet. Kraljevstvo. Carstvo. Kozmos. Tamo u misteriji tvoga svijeta, djevojko mlada, čuje se pjesma srca tvoga - himna ljubavi. Tamo se sjaji kraljevski tron i na njemu sjedi Njezino Veličanstvo.“

Abdurahman Nusret iz Sarajeva objavio je dvije pjesme *Reč ženi*²⁶ i *Mi nismo*.²⁷ Obje govore u prilog emancipacije žena, o kojoj se tada uvelike raspravljalo. U prvoj se pjesmi Abdurahman, u duhu onovremenih modernističkih mislilaca među Bošnjacima, zalaže za emancipaciju bošnjačke žene i njenu afirmaciju u društvenom životu.

Po njemu, žena treba zbaciti okove tradicije, osvijestiti se i biti društveno angažirana, svjesna svoje veličine i dostojanstva, odmah stupiti u odlučnu akciju za poboljšanje svog statusa u porodici i društvu:

„Oslobodi se, ženo, letargije svoje,
Prezri one što telesne tvoje vrline veličaju i broje,

25 Ahmed Ljubunčić: "Srce tvoje duše", *Dulistan*, I/1926, 01. april 1926, br. 2, str. 27-28.

26 Abdurahman Nusret: "Reč ženi", *Dulistan*, I/1926, 03. mart 1926, br. 1, str. 7.

27 Abdurahman Nusret: "Mi nismo", *Dulistan*, I/1926, 01. april 1926, br. 2, str. 24.

Budi izvor svetlosti i duha,
A ne vašar šarenoga ruha.

Ničije sredstvo ne budi
Da te posljednji muškarac omalovažava i sudi,
Čovečanstvu nove vrednote pruži,
S ljubavlju dostojanstvo majke združi.“

Iz pjesme *Mi nismo* vidljivo je da Abdurahman naglašava šta žene trenutno jesu, šta neće, a šta hoće da budu. On oslikava tadašnji položaj žene uspoređujući ga prolaznim stvarima kao što su cvijet, vrt ruža, blijesak i pehar slasti. Sve to ima prolaznu i kratkotrajnu vrijednost. On se buni protiv toga i traži da žene zauzmu svoje odgovarajuće mjesto u društvu i da zajedno s muškacima grade bolju budućnost. Tako on veli:

„Mi hoćemo s čovjekom da kročimo
Da društveni razvitak ne kočimo
Otkrile smo riznicu svoje duše
Pod nama se truli temelji ruše.“

Abdurahman je protiv isključenosti i ovisnosti žena od muškaraca. To se vidi iz narednog stiha iste pjesme:

„Mi ćemo zato dati snage i poriva
Da žena postane nezavisno biće
Iz kojeg ljudstvu čovječanska ljubav sviće.“

Ideja promjene dotadašnjeg položaja žene i njezine pune društvene uključenosti i afirmacije prisutna je kod R. Softić iz Travnika u pjesmi *Tebi*.²⁸ Autor poziva žene na akciju pjevajući:

„Ne znaš da je došlo proleće tvoje
Kojeg si čekala,
I da su prošli dani u kojima si
Čeznula-plakala.

28 Softić R.: "Tebi", *Dulistan*, I/1926, 16. maj 1926, br. 3, str. 45.

Ustaj sestro, zapoj i ti pesmu novu
Proleća sveg!
Ne tuguj, ne čezni, već pokaži polet
Srca mladenačkog!“

Husnija Čengić iz Sarajeva na stranicama *Dulistana* objavio je pjesmu *Šapat prošlosti*.²⁹ Pjesma ima poučni karakter. Na temelju posmatranja starog groblja, prepunog simbola, autor sugerira prolaznost svijeta. *Dulistan* je objavio pjesmu S. A. Burine iz Mostara *Sen greha*.³⁰ Riječ je o razbludnom životu punom grijeha.

Tri pjesnikinje plasirale su svoje priloge u *Dulistanu*. Šefika Bjelevac oglašava se jednom pjesmom *Dođu časi*.³¹ Pjesma je liriski intonirana, puna je melanhonije, neke sjete i prisjećanja, žudnje za nečim izgubljenim, dalekim, a tako potrebnim: „Da ogrije srca naša, naše duše da okrijepi.“

Kajdafa Efica iz Mostara javlja se dvije pjesme *Uz proljeće*³² i *U svetoj noći*.³³

Pjevajući o radosti zbog dolaska proljeća i buđenja novog života, pjesnikinja se nada da će i u njenom životu doći do promjena, do novog sunca na njenom nebu:

„I ja bijah leptir s pregršti snova,
Al' ih zima pokri s mramornijem ledom.
Proljeće se budi i na mome nebu
Zasjati će valjda novo sunce jednom.“

Pjesma *U svetoj noći* govori o čarima i darovima ramazanske noći Lejletu-l-Kadr. Svi su posvećeni molitvi i dovi tražeći od Svevišnjeg uslišenje molbi, bezbrojnih i raznovrsnih. Autorica vjeruje da rad donosi napredak, što se vidi u njenim stihovima:

29 Husnija Čengić: "Šapat prošlosti", *Dulistan*, I/1926, 16. maj 1926, br. 3, str. 44.

30 Burina S.A.: "Sen greha", *Dulistan*, I/1926, 01. april 1926, br. 2, str. 29.

31 Šefika Bjelevac: "Dođu časi", *Dulistan*, I/1926, 01. april 1926, br. 2, str. 19.

32 Kajdafa Efica: "Uz proljeće", *Dulistan*, I/1926, 01. april 1926, br. 2, str. 27.

33 Kajdafa Efica: "U svetoj noći", *Dulistan*, I/1926, 16. maj 1926, br. 3, str. 34.

„Noć Lejlei Kadra - tajanstvena, sveta,
Serdžade su pune mnogih koji mole,
Oprost, ljubav, sreću da im Višnji poda,
I utješi srca i njihove bole.

Molila sam i ja života i snage,
Za sve što nam doba novo nosi,
Da osnaži krošnje stabla, našeg mlada
Koje plodom rada - vremenu prkosi.“

Sarajka Asija Kavazović oglašava se u *Dulistanu* s dvije pjesme *Bolesnoj prijateljici u bolnici*³⁴ i *Predvečerje*.³⁵

Prva pjesmu posvetila je svojoj bolesnoj prijateljici koja čezne za domom, majkom i zavičajem. Kroz pjesmu se nazire nebriga za stanje drugih, odnosno da zdrav bolesnog ne razumije. Druga pjesma prikazuje dolazak predvečerja, zalazak sunca, rađanje mjeseca i zvijezda. Kao da neka tuga i žal izvire iz pjesme:

„Nestalo je sunca za daljinom plavom,
Izišao mesec sa bojom krvavom.
Sva priroda drhti u njegovom sjaju.
Slavuljak bigliše i mirisnom gaju
I zvezde izlaze u srebrenom sjaju,
A sunce se gubi za daljinu plavu.“

Dulistan je objavio jednu ljubavnu pjesmu *Zavet*³⁶ Mar. Božić-Spaićeva iz Vukovara, kao i pjesmu *Proljetni akordi*³⁷ Salihe Smailbegović, učenice iz Sarajeva. Saliha u svojim mladenačkim stihovima, prepunih optimizma, navješćuje dolazak boljih vremena i zore novog dana:

„A nas zove miris đula
Da u složnu, marnu radu

34 Asija Kavazović: "Bolesnoj prijateljici u bolnici", *Dulistan*, I/1926, 01. april 1926, br. 2, str. 26.

35 Asija Kavazović: "Predvečerje", *Dulistan*, I/1926, 16. maj 1926, br. 3, str. 43.

36 Spaićeva Mar. Božić: "Zavet", *Dulistan*, I/1926, 16. maj 1926, br. 3, str. 46.

37 Saliha Smailbegović: "Proljetni akordi", *Dulistan*, I/1926, 16. maj 1926, br. 3, str. 39.

Pokažemo braći svuda,
Što pčelice male znadu.
Stog se marno okupljamo,
Okolo našeg *Dulistana*
Da zarudi rodu dragom,
Skoro zora novog dana!“

Dulistan je objavio dvije priče Šemsudina Sarajlića: *Stara pjesma*³⁸ i *Objava na vratima*.³⁹ Prva priča posvećena je jednom nesretnom Dedi iz ugledne gradske porodice koji se zaljubio u begovsku kćerku. Beg saznaje o njihovoj ljubavi i namjeri Dede da mu ukrade kćer, te odluči da je uda za drugoga. Dedo je pokušao s prijateljima da presretne svatove i da otme svoju dragu, ali nije uspjelo. Shrvan od tuge i žalosti za voljenom djevojkom, Dedo je napustio rodni kraj i otisnuo se u bijeli svijet, od Bosne, preko Bugarske, do Istanbula, gdje je prodavao novine i zarađivao za život. Na kraju se, ipak, vraća u jednu bosansku kasabu u kojoj bi po danu prodavao novine, a večeri bi provodio u kafani prisjećajući se prošlih dana uz starinske bosanske pjesme. U priči „Objava na vratima“ Sarajlić portretira socijalni život žena koje su, obično nezaposlene izvan kuće, svakodnevno činile zijarete jedne drugima.

Taj adet, u suštini dobar, zbog pretjerivanja imao je i svoje loše posljedice. Jedna mlada domaćica odlučila je da na vratima kuće okači natpis da prima ženske posjete samo četvrtkom. To je naišlo na osudu ženske populacije. Sazvana je svojevrsna ženska konferencija kod sestre Zlate na kojoj se vijećalo o tom slučaju. Vagane su loše i dobre strane. Zaključeno je da jedna delegacija uglednih žena posjeti tu domaćicu i nagovori je da skine tu objavu s vrata i drži se starih običaja. U razgovoru s njima mlada domaćica je naglasila da ona želi da racionalizira svoje vrijeme i da joj je cilj da jedan dan prima posjete, tri dana radi kućne poslove, a tri dana da čini zijarete drugim ženama. I pored stanovitih poteškoća, na kraju je većina žena prihvatila ovu novu modu, a kad ona pređe u običaj, ništa je ne može iskorijeniti.

Prijevodna književnost zastupljena je u sva tri broja *Lejla*⁴⁰, pričom iz Indije od Aleksandra R. Rangabea, a u prijevodu Osmana Aziza. Priča opisuje događaje u Indiji iz polovine 19. stoljeća. Iz objavljenog nedovršenog teksta ne može se razaznati o čemu se tačno radi, ali moglo bi se kazati da je to ljubavna priča Lejle i nekog mladića.

38 Šemsudin Sarajlić: "Stara pjesma", *Dulistan*, I/1926, 03. mart 1926, br. 1, str. 4-5.

39 Šemsudin Sarajlić: "Objava na vratima", *Dulistan*, I/1926, 01. april 1926, br. 2, str. 20-22.

40 Rangabe Aleksandar R.: "Lejla", preveo Osman-Aziz, *Dulistan*, I/1926, 03. mart 1926, br. 1, str. 12-13; 01. april 1926, br. 2, str. 30-31; 16. maj 1926, br. 3, str. 46-47.

Edukativnog i poučnog sadržaja jeste i priča *Jedna po jedna*⁴¹ Sejfudina Sijerčića iz Sarajeva. Naglasak priče je na školovanju i obrazovanju žene. Bogatstvo je od danas do sutra, a nauka je trajna. Doktor Ahmed oženio se siromašnom i učenom Safijom, a ne bogatom ali neškolovanom Avdaginom Fatimom. *Dulistan* je, kao i drugi tadašnji listovi, posvetio dužnu pažnju narodnom blagu, narodnoj lirskoj i proznoj književnosti. Dominiraju male narodne priče, dosjetke, anegdote i mudre izreke. Sakupljač je M. Đumugija.

Muslimanska žena, obrazovanje, porodica

Tekstovi *Dulistana* o muslimanskoj ženi, o potrebi njezinog školovanja i savremenog odgoja, i o porodičnom životu su najbrojniji. Oni obrađuju tada aktualno bošnjačko žensko pitanje i normativne su naravi. Iz njih se može zaključiti po kojim uzusima treba pristupiti reformiranju i moderniziranju statusa Bošnjakinje u javnom i porodičnom životu. Tu spadaju uvodnici uredništva, zatim radovi dr. Safvet-bega Bašagića, Saliha i Ahmeda Ljubunčića, Ibrahima Džafčića, Nire Bećirbegović-Filipović i Jovanke Šiljak. Na taj način *Dulistan* se uključio u tadašnje polemičke rasprave o muslimanskom ženskom pitanju.⁴²

Mustafa Bećirbegović iz Bugojna ističe da je za uspjeh emancipacije muslimanskih žena nužan zajednički rad inteligencije i uleme. On konstatira da se na oslobođenju i kulturnom podizanju muslimanke radilo neznatno, površno i bez sistema. Dobro naroda mora biti na srcu i inteligencije i uleme. U tom pravcu moraju zajednički djelovati. Perom. Govorom. Primjerom.

Posebno treba istaknuti rad Nire Bećirbegović-Filipović iz Bugojna pod naslovom *Odgojna uloga žene u društvu*. Ona je jedina Bošnjakinja od saradnica *Dulistana*, koja je otvoreno ilustrirala svoja gledišta o emancipaciji muslimanske žene. Ona ne prihvata uzuse moderne evropske emancipacije žene, koja je, kako ona kaže, veće ropstvo od našeg. Odbacila je akciju trenutačnog i revolucionarnog otkrivanja muslimanki i stupanja u društveni život.

41 Sejfudin Sijerčić: "Ja sam jedna po jedna", *Dulistan*, I/1926, 16. maj 1926, br. 3, str. 42-43.

42 Programska orijentacija, glavni ciljevi i metodološki pristup *Dulistana* vidljiv je iz sljedećih autorskih priloga: Jovanka Šiljak, "Svojim sestrama", *Dulistan*, I/1926, br. 1, str. 6 i "Muslimanka i žensko pitanje", br. 2, str. 28-29; Ibrahim Džafčić, "Naš ideal", *Dulistan*, I/1926, br. 1, str. 8, Ahmed Ljubunčić, "Kulturno i socijalno podizanje naše žena", *Dulistan*, I/1926, br. 1, str. 9, Salih Ljubunčić, "Zaboravljeni i napušteni rod", *Dulistan*, I/1926, br. 2, str. 22, Safvet-bega Bašagić, "Žene su ures svojih muževa", *Dulistan*, I/1926, br. 1, str. 3, br. 2, str. 19 i br. 3, str. 35; Nira B. Filipović, "Odgojna uloga žene u društvu", *Dulistan*, I/1926, br. 2, str. 24-25 i Sadruddin, "Položaj žene u islamu", s njemačkog preveo Malik Kulenović, *Dulistan*, I/1926, br. 3, str. 41.

Zalažući se za evolutivni put rješenja bošnjačkog ženskog pitanja, istaknula je da je prosvjeta/obrazovanje sredstvo za pripremanje bošnjačkih žena za prekoračenje kućnog praga i vršenje raznih poslova u društvu.⁴³ Ukratko, *Dulistan* promovira umjerenomodernističku orijentaciju i srednji put između radikalnog i konzervativnog pristupa rješenju bošnjačkog ženskog pitanja. To je put evolutivnih promjena putem prosvjete, a ne revolucionarnih prevrata.⁴⁴

Porodični savjeti za sretan bračni život i uspješno vođenje domaćinstva mogu iščitati iz tekstova Jergović Svetlane i Bernadikovske B. Jelice. Dr. Salih Udvarlić iz Dervente, u svom uratku *Poziv učiteljicama i učenicama*⁴⁵, poziva bošnjačku inteligenciju da se uključi u prosvjeđivanje muslimanskih masa, a posebno apelira na školovane Bošnjakinje da više porade na opismenjavanju bošnjačkih žena. To je jedan od uvjeta kulturnog i ekonomskog napretka muslimanskog društva u Bosni i Hercegovini.

O savremenom odgoju muslimanskog ženskinja u duhu islama pisao je Ibrahim Džafčić u svom radu *Naš ideal*.⁴⁶ Riječ „savremeno“, po mišljenju autora, ne znači bubikopf, šimi, suknje, ples i druge poroke evropskog društva. Kao uzor za emancipaciju muslimanke navodi primjer Sukejne, kćerke imama Husejna i praunuke Muhameda, a. s., koja je bila naslavnija žena svog vremena po ljepoti, obrazovanju i dobrim djelima. To je ideal reformističkog kruga inteligencije okupljene oko *Dulistana*.

O moralnom odgoju djece pisala je Sarajka Umija Muftić.⁴⁷ Istaknula je trenutno ekonomsko i moralno propadanje društva i porodice. Jedan od načina da se to spriječi jeste moralni odgoj i školovanje mladih naraštaja. Po njoj, presudan je odgovarajući porodični, školski i društveni odgoj djece. Majka je odgajateljica, to je njezina misija. Ona treba razviti kod djeteta moralnu svijest. Njezina je obaveza „da u djetinjoj duši izgradi teren na kojem će vrijedni učitelj nesmetano nastaviti svoj pedagoški rad.“⁴⁸ Osim porodičnog, veoma je važan i školski odgoj i rad učitelja, kao i drugih društvenih činilaca.

Salihagić A. oglasio se u *Dulistanu* tekstom *Majka*⁴⁹, u kojem veliča njihovu uogu i doprinos u historiji Bošnjaka, počev od odgajanja do očuvanja svete tradicije ljubavi prema rodu i domovini.

43 Vidi opš.: Nira B. Filipović, nav. čl., str. 24-25.

44 Vidi više: Nusret Kujraković, nav. čl., str. 152-154.

45 Udvarlić dr. Salih: "Poziv učiteljicama i učenicama", *Dulistan*, I/1926, 16. maj 1926, br. 3, str. 38-39.

46 Ibrahim Džafčić, nav. čl., str. 8.

47 Muftić Umija: "Moralni uzgoj djeteta", *Dulistan*, I/1926, 01. april 1926, br. 2, str. 26-27.

48 Muftić Umija: nav. čl., str. 26.

49 Salihagić A.: "Majka", *Dulistan*, I/1926, 03. mart 1926, br. 1, str. 11-12.

Islam

Prilozi o islamu neizbježni su dio u svim bošnjačkim listovima i glasilima između dva svjetska rata. To ne treba čuditi, jer je islam igrao vrlo značajnu ulogu u životu tadašnjih muslimana. Objavljivanje tekstova o islamu imalo je za cilj oživljavanje i jačanje vjerskog duha. *Dulistan* je u sva tri broja objavio uratke o islamu. Njihovi autori spadali su u krug modernista i reformista. Ovakva autorska orijentacija uklapala se u programsku koncepciju časopisa. Od objavljenih radova o islamu najznačajnija su dva vaza reisa Džemaludina ef. Čauševića, poznatog vjerskog moderniste, reformatora i prosvjetitelja, koji se snažno zalagao za poboljšanje položaja muslimanske žene.⁵⁰ Prvi je objavljen u nastavcima u prva dva broja, a drugi u trećem broju.

Prvi reisov vaz jeste razrada i tumačenje 36. ajeta kur'anske sure *En-Nisa*.⁵¹ Sadrži jedanaest zapovijedi i, kako veli reisu-l-ulema, temelj je usavršenog ćudoređa muslimana, njegovog etičkog kodeksa. Radi se o sljedećim zapovijedima: obožavanje samo Allaha Uzvišenog, zabrani širka, činjenje dobročinstva rediteljima, i rođacima, i siročadi, i siromasima, i komšijama bližnjim, i komšijama daljnjim, i drugovima, i putnicima namjernicima i onima koji su u vašem posjedu. Ajet se završava isticanjem da Allah Moćni ne voli one koji se hvale i ohole.

Reis to tumači ovako: „Ima ih pa se ističu: ja zauzimam visoki položaj, imam toliko bogatstvo, kuće, konje, automobile. To je fehur; a ovamo ako se radi o koristi ljudske zajednice, nema ga; ako se radi, da što god doprinese u korist opće zajednice, da se podigne kakav zavod ili dom, njega nema.“⁵²

U trećem broju objavljen je reisov vaz o potrebi brige za unutrašnju i vanjsku čistoću. Nije dovoljno održavati samo čistoću tijela, nego se mora njegovati i čistoća srca i duše.⁵³

O uratku Ibrahima Džafčića pod naslovom *Naš ideal* već je bilo riječi.⁵⁴

50 O djelovanju reisa vidi: Enes Karić, Mujo Demirović, *Reis Džemaludin Čaušević, Prosvjetitelj i reformator*, knjiga 1, *El-Kalem*, Sarajevo, 2002. Interesantno je napomenuti da je list *Večernja pošta* br. 1384 od 13. 02. 1926. godine u rubrici Lokalna hronika na str. 7 donio vijest o tome da će reis Čaušević u Begovoj džamiji održati predavanje o socijalnom pitanju muslimanske žene s islamskog gledišta.

51 "Reisov vaz", *Dulistan*, I/1926, 03. mart 1926, br. 1, str. 1-3 i br. 2, str. 18. Štampanje ovog vaza u *Dulistanu*, koji je održan 19. februara u Begovoj džamiji u Sarajevu najavio je *Jugoslavenski list*. Vidi: "Gradska hronika", *Jugoslavenski list*, 20. 02. 1926, br. 42, str. 4

52 "Reisov vaz", *Dulistan*, I/1926, br. 2, str. 18.

53 Vidi: "Reisov vaz", *Dulistan*, I/1926, br. 3, str. 35-36.

54 Džafčić je bio angažiran na polju kulturnog i socijalnog napretka bošnjačkog naroda. Osnivač je muslimanskog kulturnog i potpornog društva *Spas* u Banjoj Luci 1919. Napisao je raspravu *Uzroci propadanja muslimanskog ženskinja*, Banja Luka, 1919.

To je tekst izrazito reformističke i modernističke orijentacije. Autor tvrdi da su bosanskohercegovački muslimani nakonzervativniji dio muslimana u svijetu, te da pridaju veliki značaj vjerskom formalizmu i da se slijepo i kruto drže nerazumnih, besmislenih tradicija i nastranih običaja, koji nemaju veze s islamom. Raditi na njihovom iskorjenjivanju najpreča je zadaća reformatora. Islam je, kako naglašava Džafčić, potaknuo islamske učenjake na mnoga znanstvena otkrića, a posredno je generirao ervopski humanizam i renesansu. Njegove vrijednosti mogu se iskoristiti u oblasti kulturnog i ekonomskog napretka bosanskih muslimana, a posebno savremenog odgoja ženskinja.

Nedžmudin-bej Huseinović, univerzitetski profesor iz Carigrada, zasigurno porijeklom iz naših krajeva, oglasio se radom *O ramazanu*.⁵⁵ Autor se bavi razlozima zbog kojih je post propisan. Jedan od razloga jeste suzbijanje čovjekove strasti i životinjskih nagona u njemu.

O položaju žene u islamu pisao je Sadrudin, urednik *Muslimanske revije*, koja je izlazila u Berlinu.⁵⁶ Shodno svojoj koncepciji rješenja aktualnog ženskog pitanja, *Dulistan* je objavio ovaj rad koji je prožet duhom i idejama islamskog reformizma i modernizma. Autor je naglasio prirodnu i društvenu jednakost i ravnopravnost žena i muškaraca, podastirući odgovarajuće kur'anske ajete (Kur'an, 2/228, 4/1, 30/21).

Ostali prilozi

Zapažen je prilog o Tadž Mahalu i Alhambri, znamenitim spomenicima islamske kulture i civilizacije pod naslovom *Od Tadža do Alhambre*.⁵⁷ To je prijevod s engleskog Malić Mirze Abdurahmana, rodom iz Dalmacije, studenta orijentalistike u Parizu i konvertite na islam.

Sarajka Desanka Plavšić oglasila se s dva priloga. Prilog *Čekanje*⁵⁸ jeste prozni sastav koji pjeva o ljubavi, o draganu, o tanahnim osjećanjima iščekivanja njegovog dolaska i željenog susreta s njim. Drugi prilog pod naslovom *Đurđevdan*⁵⁹ posvećen je iščekivanju tog praznika.

Osiječanin Ahmed Knopp donosi odlomke iz knjige *Plave sanje*⁶⁰, Sarajlija Emil Petrović u svom tekstu *U našem životu*⁶¹ raspravlja o starom

55 Huseinović Nedžmudin-bej: "O ramazanu", *Dulistan*, I/1926, 01. april 1926, br. 2, str. 28.

56 Vidi: Sadrudin, "Položaj žene u islamu", *Dulistan*, I/1926, br. 3, str. 41.

57 Malić Mirza A.: "Od Tadža do Alhambre", prijevod, *Dulistan*, I/1926, 16. maj 1926, br. 3, str. 36-38.

58 Plavšić Desanka: "Čekanje", *Dulistan*, I/1926, 16. maj 1926, br. 3, str. 43-44.

59 Plavšić Desanka: "Đurđevdan", *Dulistan*, I/1926, 16. maj 1926, br. 3, str. 38-39.

60 Knopp Ahmed: "Ulomci iz *Plavih sanja*", *Dulistan*, I/1926, 16. maj 1926, br. 3, str. 39-40.

61 Petrović Emil: "U našem životu", *Dulistan*, I/1926, 01. april 1926, br. 2, str. 25.

filozofskom pitanju šta je to istinska ljepota. Naglašava da je stvarna ljepota ljepota srca i duše, a ne vanjska, kako to obično svijet misli. Hodžić Zejna iz Mostara u tekstu *Utisci*⁶² iznosi svoju radost i oduševljenje i velika očekivanja od pojave *Dulistana*.

Rubrika Listak

Svaki broj *Dulistana* sadrži rubriku šarolikog sadržaja pod imenom Listak. Tu su plasirane vijesti i odgovori iz uredništva i informacije o kulturnim zbivanjima, osobama, knjigama i časopisima. Služio je kao svojevrsna spona između čitalaca i redakcije. Najviše pažnje posvećeno je aktivnostima *Dulistanovih* akcionih odbora na terenu. Plasirane su vijesti o osnivanju akcionih odbora u Sarajevu i Mostaru i prosvjetiteljskim putovanjima Ahmeda Ljubunčića po raznim gradovima BiH, zatim o odjeku akcije u provinciji.⁶³

U drugom broj Listak objavljuje pisma podrške i zahvale koja su upućivana uredništvu od čitalaca iz raznih dijelova Bosne i Hercegovine; najavljuje se proslava 35-ogodišnjica književnog rada Bašagića, informira se o osnivanju Omladinskog udruženja u Sarajevu. Iz uredništva plasirana je informacija o preseljenju redakcije u nove prostorije u Ul. Piruša br. 5, te se mole saradnici da ubuduće na tu adresu šalju svoje uratke. Također, saradnici se informiraju da se zbog preobilnog materijala neki njihovi radovi nisu mogli objaviti u ovom broju, te se mole da ubuduće šalju kraće radove.⁶⁴

U trećem broju Listak, u podrubrici Kulturne i razne vijesti, donosi vijest o knjizi Edhema Bulbulovića *Sveislamski kongres i pitanje hilafeta*, zatim vijest o smrti Elen Key, poznate švedske spisateljice i feministkinje, vijest o listu *Ženski pokret*, koji izlazi u Beogradu, i *Muslimanskoj reviji*, koja se izdaje u Berlinu. Izviješteno je o predavanjima urednika Ljubunčića i Kulenovića. Iz uredništva plasirani su odgovori saradnicima u vezi sa njihovim poslanim priložima. Navode se saradnici iz Sarajeva, Mostara, Banja Luke, Gacka, Kupresa i Zenice.⁶⁵

Zaključna razmatranja

Dulistan ima prvenstveno kulturno-historijski značaj u bošnjačkoj kulturnoj historiji između dva svjetska rata. Predstavljao je svojevrsno glasilo bošnjačkog feminističkog pokreta koji se oformio na temeljima islamskog

62 Hodžić Zejna: nav. čl., str. 7.

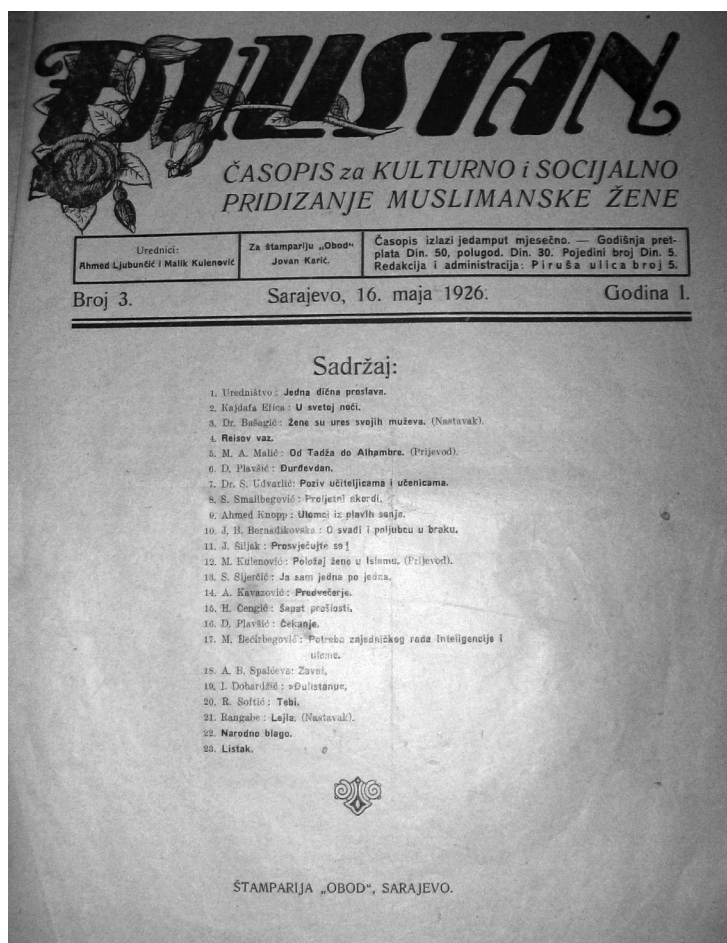
63 Vidi: "Listak", *Dulistan*, I/1926, br. 1, str. 16.

64 Vidi: "Listak", *Dulistan*, I/1926, br. 2, str. 32.

65 Vidi: "Listak", *Dulistan*, I/1926, br. 3, str. 47-48.

feminizma. Institucionalni okvir spomenutog pokreta bili su *Dulistanovi* akcioni odbori, komponirani od muške i ženske sekcije. *Dulistan* je promovirao umjerenu modernističku orijentaciju i srednji put između radikalnog i konzervativnog pristupa rješavanju bošnjačkog ženskog pitanja. To je put evolutivnih promjena putem prosvjete, a ne revolucionarnih prevrata.

Vrijednost *Dulistana* ogleda se i u činjenici da je afirmirao radove ženskih suradnica. Njegova afirmacija autorskih priloga Bošnjakinja historijski je značajna. Ipak, zbog kratkog tromjesečnog vremenskog trajanja (mart-maj 1926.) nije odigrao značajniju ulogu u rješavanju bošnjačkog ženskog pitanja. Ovaj rad skroman je doprinos bibliografiji časopisâ u Bosni i Hercegovini.

Bibliografija *Đulistana*

I. Književni prilozi

1. Poezija

1. Abdurahman Nusret: *Reč ženi*, I/1926, 03. mart 1926, br. 1, str. 7.
 - Tri četverostiha, jedan petostih i dva sedmostiha
2. Abdurahman Nusret: *Mi nismo*, I/1926, 01. april 1926, br. 2, str. 24.
 - Osam četverostihova
3. Bjelevac Šefika Nesterin: *Dođu časi*, I/1926, 01. april 1926, br. 2, str. 19.
 - Šest četverostihova
 - Potpis: Š. Bjelevac, Sarajevo
4. Burina S.A.: *Sen greha*, I/1926, 01. april 1926, br. 2, str. 29.
 - Četiri četverostiha i dva šesterostiha
5. Čampara F. Omer: *Đulistan*, I/1926, 03. mart 1926, br. 1, str. 9.
 - Šest četverostihova
6. Čengić Husnija: *Šapat prošlosti*, I/1926, 16. maj 1926, br. 3, str. 44.
 - Dva dvanestostiha
7. Dobarhodžić Ilijas: *Đulistanu*, I/1926, 16. maj 1926, br. 3, str. 45-46.
 - Pjesma u prozi
8. Kajdafa Efica: *Uz proljeće*, I/1926, 01. april 1926, br. 2, str. 27.
 - Četiri četverostiha
9. Kajdafa Efica: *U svetoj noći*, I/1926, 16. maj 1926, br. 3, str. 34.
 - Četiri četverostiha
10. Kavazović Asija: *Bolesnoj prijateljici u bolnici*, I/1926, 01. april 1926, br. 2, str. 26.
 - Tri četverostiha
11. Kavazović Asija: *Predvečerje*, I/1926, 16. maj 1926, br. 3, str. 43.
 - Tri šesterostiha
12. Ljubunčić Ahmed: *Srce tvoje duše*, I/1926, 01. april 1926, br. 2, str. 27-28.
 - Pjesma u prozi
13. Sarajlić Šemsudin: *Čežnja*, I/1926, 03. mart 1926, br. 1, str. 11.
 - Pet četverostihova
 - Pseudonim: Karanfilaga
14. Sarajlić Šemsudin: *Daleko je...*, I/1926, 03. mart 1926, br. 1, str. 11.
 - Pet četverostihova
 - Pseudonim: Karanfilaga

15. Smailbegović Salih: *Proljetni akordi*, I/1926, 16. maj 1926, br. 3, str. 39.
 - Četiri četverostiha
16. Softić R.: *Tebi*, I/1926, 16. maj 1926, br. 3, str. 45.
 - Četiri četverostiha
17. Spaićeva Mar. Božić: *Zavet*, I/1926, 16. maj 1926, br. 3, str. 46.
 - Četiri četverostiha

2. Proza-pripovijetke

18. Rangabe Aleksandar R.: *Lejla*, preveo Osman-Aziz, I/1926, 03. mart 1926, br. 1, str. 12-13; 01. april 1926, br. 2, str. 30-31; 16. maj 1926, br. 3, str. 46-47.
19. Sarajlić Šemsudin: *Stara pjesma*, I/1926, 03. mart 1926, br. 1, str. 4-5.
20. Sarajlić Šemsudin: *Objava na vratima*, I/1926, 01. april 1926, br. 2, str. 20-22.
21. Sijerčić Sejfidin: *Ja sam jedna po jedna*, I/1926, 16. maj 1926, br. 3, str. 42-43.

II. Sitniji književni prilozi

1. Male priče i dosjetke

22. *Anegdota o čorbi*: sabrao Đugumija M., I/1926, 01. april 1926, br. 2, str. 31.
23. *Arap i Englez*: sabrao Đugumija M., I/1926, 03. mart 1926, br. 1, str. 13-14.
24. *Carsko raspoloženje*: sabrao Đugumija M., I/1926, 03. mart 1926, br. 1, str. 14.
25. *Dobar odgovor*: sabrao Đugumija M., I/1926, 03. mart 1926, br. 1, str. 14.
26. *Dobro vjeruje*: sabrao Đugumija M., I/1926, 03. mart 1926, br. 1, str. 13.
27. *Hladnokrvnost*: sabrao Đugumija M., I/1926, 01. april 1926, br. 2, str. 31.

2. Narodno blago

28. *Baba i koza*: I/1926, 03. mart 1926, br. 1, str. 14.
29. *Dvije-tri narodne*: zabilježio S.Š., I/1926, 16. maj 1926, br. 3, str. 47.
30. *Narodne poslovice*: I/1926, 03. mart 1926, br. 1, str. 15.
31. *Orah i sreća*: zabilježio M. Đugumija, I/1926, 03. mart 1926, br. 1, str. 14-15.
32. *Umorih se...*: zabilježio S.Š., I/1926, 03. mart 1926, br. 1, str. 14.

3. Mudre izreke i narodne poslovice

33. Balzak: *Mati je takav jedan pojam...*, I/1926, 03. mart 1926, br. 1, str. 15.
34. Hadisi-šerif (Muhamed, a.s.): *Najbolji je onaj...*, I/1926, 03. mart 1926, br. 1, str. 15.
35. Horacije: *Izrečenoj riječi...*, I/1926, 03. mart 1926, br. 1, str. 15.
36. Mulabdić Edhem: *Jedan neprijatelj...*, I/1926, 03. mart 1926, br. 1, str. 15.
37. Sokrat: *Nadvladaj samoga sebe...*, I/1926, 03. mart 1926, br. 1, str. 15.
38. Šekspir: *Gdje su riječi kratke...*, I/1926, 03. mart 1926, br. 1, str. 15.

III. Muslimanska žena, obrazovanje, porodica

39. Bašagić dr. Safvet-beg: *Žene su ures svojih muževa*, I/1926, 03. mart 1926, br. 1, str. 3; 01. april 1926, br. 2, str. 19-20.; 16. maj 1926, br. 3, str. 35.
40. Bećirbegović Mustafa: *Potreba zajedničkog rada inteligencije i uleme*, I/1926, 16. 5.1926, br. 3, 44-45.
41. Bernadikovska B. Jelica: *O svađi i poljubcu u braku*, I/1926, 16. maj 1926., br. 3, str. 40.
42. Filipović-Bećirbegović Nira: *Odgojna uloga žene*, I/1926, 01. april 1926, br. 2, str. 24-25.
43. Jergović Svetlana: *Domaćica*, I/1926, 03. mart 1926, br. 1, str. 10.
44. Jergović Svetlana: *Domaćica(zdravlje)*, I/1926, 01. april 1926, br. 2, str. 30.
45. Ljubunčić Salih: *Zaboravljeni i napušteni rod*, I/1926, 01. april 1926, br. 2, str. 22-24.
46. Muftić Umija: *Moralni uzgoj djeteta*, I/1926, 01. april 1926, br. 2, str. 26-27.
47. Ljubunčić Ahmed: *Kulturno i socijalno podizanje naše žene*, I/1926, 03. mart 1926, br. 1, str. 9-10.
48. Salihagić A.: *Majka*, I/1926, 03. mart 1926, br. 1, str. 11-12.
49. Šiljak Jovanka: *Muslimanka i žensko pitanje*, I/1926, 01. april 1926, br. 2, str. 28-29.
50. Šiljak Jovanka: *Prosvjeđujte se!*, I/1926, 16. maj 1926, br. 3, str. 40-41.
51. Šiljak Jovanka: *Svojim sestrama*, I/1926, 03. mart 1926, br. 1, str. 6.
52. Udvarlić dr. Salih: *Poziv učiteljicama i učenicama*, I/1926, 16. maj 1926., br. 3, str. 38-39.
53. Uredništvo: *Uvodna riječ*, I/1926, 03. mart 1926, br. 1, str. 1.
54. Uredništvo: *Poziv žene*, I/1926, 01. april 1926, br. 2, str. 17.

IV. Islam

55. Džafčić Ibrahim: *Naš ideal*, I/1926, 03. mart 1926, br. 1, str. 8.
56. Huseinović Nedžmudin-bej: *O ramazanu*, I/1926, 01. april 1926, br. 2, str. 28.
57. *Reisov vaz* (Džemaludin Čaušević): I/1926, 03. mart 1926, br. 1, str. 1-3; 01. april 1926, br. 2, str. 18.
58. *Reisov vaz* (Džemaludin Čaušević): I/1926, 16. maj 1926, br. 3, str. 35-36.
59. Sadruddin: *Položaj žene u islamu*, preveo M. Kulenović, I/1926, 03. mart 1926, br. 1, str. 41-42.

V. Ostali prilozi

60. Hodžić Zejna: *Utisci*, I/1926, 03. mart 1926, br. 1, str. 7.
61. Knopp Ahmed: *Ulomci iz „Plavih sanja“*, I/1926, 16. maj 1926, br. 3, str. 39-40.
62. Malić Mirza A.: *Od Tadža do Alhambre*, prijevod, I/1926, 16. maj 1926, br. 3, str. 36-38.
63. Petrović Emil: *U našem životu*, I/1926, 01. april 1926, br. 2, str. 25.
64. Plavšić Desanka: *Čekanje*, I/1926, 16. maj 1926, br. 3, str. 43-44.
65. Plavšić Desanka: *Đurđevdan*, I/1926, 16. maj 1926, br. 3, str. 38-39.
66. Uredništvo: *Jedna dična proslava*, I/1926, 16. maj 1926, br. 3, str. 33-34.

VI. Zanimljivosti i vijesti iz Uredništva (rubrika Listak)

1. Zanimljivosti

67. Anonim: „*Moslemische Revue*“, I/1926, 16. maj 1926, br. 3, str. 48.
68. Anonim: *Bašagićeva proslava u Sarajevu*, I/1926, 01. april 1926, br. 2, str. 32.
69. Anonim: *Dulistanov akcioni odbor u Mostaru*, I/1926, 03. mart 1926, br. 1, str. 16.
70. Anonim: *Dulistanov akcioni odbor u Sarajevu*, I/1926, 03. mart 1926, br. 1, str. 16.
71. Anonim: *Elen Key umrla*, I/1926, 16. maj 1926, br. 3, str. 48.
72. Anonim: *Jedno uspjelo predavanje*, I/1926, 16. maj 1926, br. 3, str. 48.
73. Anonim: *Novo udruženje Omladinski klub u Sarajevu*, I/1926, 01. april 1926., br. 2, str. 32.

74. Anonim: *Odjek naše akcije u provinciji*, I/1926, 03. mart 1926, br. 1, str. 16.
75. Anonim: *Predavanje našeg urednika u Mostaru*, I/1926, 03. mart 1926, br. 1, str. 16.
76. Anonim: *Proslava tridesetpete godišnjice rada G. Bašagića*, I/1926, 03. mart 1926, br. 1, str. 16.
77. Anonim: *Putovanje g. Ahmeda Ljubunčića*, I/1926, 16. maj 1926, br. 3, str. 48.
78. Anonim: *Upozorenje učenicima i učenicama*, I/1926, 16. maj 1926, br. 3, str. 48.
79. D.P.: „*Ženski pokret*“, I/1926, 16. maj 1926, br. 3, str. 48.
80. M.K.: Emil Petrović: „*Lirika nemirnih snova*“, I/1926, 16. maj 1926, br. 3, str. 48.
81. M.K.: *Sveislamski kongres i pitanje hilafeta*, I/1926, 16. maj 1926, br. 3, str. 47-48.
82. Stjepanović Marica: *Poziv našem uredniku iz Glamoča*, I/1926, 03. mart 1926, br. 1, str. 16.
83. Udvarlić dr. Salih: *Pismena priznanja uredniku*, I/1926, 01. april 1926, br. 2, str. 32.
84. Zuhrić M. Omer: *Pismena priznanja uredniku*, I/1926, 01. april 1926, br. 2, str. 32.

2. Vijesti iz Uredništva

85. Anonim: *Iz Administracije*, I/1926, 03. mart 1926, br. 1, str. 16.
- Poruka čitaocima za preplatu
86. Anonim: *Iz Uredništva i administracije*, I/1926, 01. april 1926, br. 2, str. 32.
- Poruka braći i sestama za pretplaćivanje na Đulistan
 - Promjena sjedišta Uredništva i poruka saradnicima u vezi s njihovim pri-lozima
87. Anonim: *Iz Uredništva*, I/1926, 16. maj 1926, br. 3, str. 48.
- Na uvaženje: obavijest čitaocima o reprintu prvog broja lista zbog potražnje
 - Odgovori uredništva: obavijest saradnicima lista
 - Upozerenje: popust preplate za učenike/ce srednjih škola
 - Zahvala Uredništva: zahvala prijateljima na dočeku izaslanika Fehima J. Šalanke.

Index imena u bibliografiji

A

Abdurahman, Nusret: 1, 2

B

Balzak: 33

Bašagić, dr. Safvet-beg: 39, 68, 76

Bećirbegović, Mustafa: 40

Bernadikoyska, B. Jelica: 41

Bjelevac, Šefika Nesterin: 3

Burina, S.A.: 4

Č

Čampara, F. Omer: 5

Čaušević, Džemaludin (Reisov vaz):
57, 58

Čengić, Husnija: 6

D

D.P.: 79

Dobarhodžić, Ilijas: 7

DŽ

Džafčić, Ibrahim: 55

Đugumija, M. 22, 23, 24, 25, 26, 27,
31

F

Filipović-Bećirbegović, Nira: 42

H

Hodžić, Zejna: 60

Horacije: 35

Huseinović, Nedžmudin-bej: 56

J

Jergović, Svetlana 43, 44

K

Kajdafa, Efica: 8, 9

Karanfilaga: 13, 14,

Kavazović, Asija: 10, 11

Knopp, Ahmed: 61

LJ

Ljubunčić, Ahmed: 12, 47

Ljubunčić, Salih: 45

M

M.K.: 80, 81

Malić, Mirza A.: 62

Muftić, Umija: 46

Mulabdić, Edhem: 36

P

Petrović, Emil: 63

Plavšić, Desanka 64, 65

R

Rangabe, Aleksandar R.: 18

S

S.Š., 29, 32

Sadrudin: 59

Salihagić, A.: 48

Sarajlić, Šemsudin: 19, 20

Sijerčić, Sejfidin: 21

Smailbegović, Saliha: 15

Softić, R.: 16

Sokrat: 37

Spaićeva, Mar. Božić: 17

Stjepanović, Marica: 82

Š

Šekspir: 38

Šiljak, Jovanka: 49, 50, 51

U

Udvarlić, dr. Salih: 52, 83

Z

Zuhrić, M. Omer: 84

Summary

DULISTAN – A LITERARY-HISTORICAL MONOGRAPH AND BIBLIOGRAPHY

This article offers a literary-historical monograph and bibliography of *Dulistan*, the first Bosniak magazine for women. As such it also represents a modest contribution to bibliography of Bosnian periodicals. *Dulistan* was published between March to May 1926. The magazine is significant mainly from the point of cultural history as its publication represents an important event between the two world wars. The publication served as a voice of the Bosniak feminist movement which emerged around and was based on an Islamic feminism. The institutional framework of the movement were *Dulistan's* action boards consisting of men's and women's sections. The magazine promoted a moderately modernist orientation and a middle way between radical and conservative approaches to resolving the Bosniak woman question. This path of changes has been effected through education and evolution, not revolution. The role of the magazine in promoting articles by Bosniak women is of historical significance. However, *Dulistan* did not play a greater role in addressing the question of Bosniak women due to its short life of only three months.